

Delta i debatten,
skriv til oss!

Send ditt innlegg til
debatt@nationen.no.
Innlegg kan også sendes pr. post til

Nasjonen, Postboks 9390 Grønland, 0135
Oslo. Mer konvolutt «debatt». Innlegg
som sendes elektronisk blir prioritert.

Kronikk: Max 5000 tegn med mellomrom.
Leserinlegg: Max 2500 tegn med mel-
lomrom. Kun bestilte kronikker honoreres.

Redaksjonen forbeholder seg retten
til å redigere og forkorte innsendt
stoff og til å publisere det elektronisk.

KRONIKK

Spektakulært: Den spektakulære Svalbard-naturen og dens sårbarhet for klimaendringene er et bakteppe for frøhvelvet som har tiltrukket seg media og VIP-besøk fra en rekke land.

FOTO: MARIAN TVETE

Frøhvelvet er fem år

Den 26. februar er det fem år siden Svalbard Global Frøhvelv åpnet. I dag er mer enn 750 tusen forskjellige frøprøver lagret dypt inne i permafrosten i fjellet utenfor Longyearbyen.

Frøbanker er ingen ny oppfinnelse. Lagring og bevaring av såfrø har folk drevet med siden jordbrukets opprinnelse for 10–15 tusen år siden. Bevaring av frø som «genressurser» for forskning og utvikling i landbruket begynte med den russiske botanikeren og planteforedleren Nicolai Vavilov på begynnelsen av 1900-tallet. Det ble starten på en internasjonal redningsaksjon for innsamling og lagring av genressurser i såkalte genbanker.

Svalbard Globale Frøhvelv åpnet i 2008 og formålet var å bli et sikkerhetslager for verdens genbanker. For selv om mye av de truede genressursene er samlet inn og bevart i de fremdeles sårbare når de kun er lagret ett sted. Mange viktige genbanker ligger i områder som er utsatt for konflikter og naturkatastrofer og behovet for en backup er åpenbart. Frøhvelvet har nå bred internasjonal oppslutning. I forbindelse med femårsjubileet er beholdningen på om lag 1/3 av alle unike frøprøver som ifølge FNs Mat og landbruksorganisasjon (FAO) finnes i verdens genbanker. For de viktige kornartene ris og

AVHENGIGHET

«Landbrukets opprinnelse og spredning har gjort oss alle avhengige av genressurser som oppsto andre steder på kloden.»

hvete og en del andre arter er over halvparten av de unike frøprøvene nå trygt lagret på Svalbard.

Genressurser i jordbruket har en direkte nytteverdi som råmateriale for framtidens landbruk. Få er klar over at selv i Norge, hvor korn ikke har mange naturlige fiender i forhold til i varmere strøk, skiftes hvetesorter ut med om lag fem års mellomrom. Så kort tid tar det før plantesykdommer gjennom evolusjonen har utmannøvrert sortenes framfødlede motstandskraft. Planteforedlere er derfor stadig avhengig av det genetiske mangfoldet for å henge med i våpenkappløpet. I tillegg til plantesykdommer må landbruksplantene stadig tilpasse seg nye klimatiske forhold og forbrukerpreferanser. Det finnes sorter av bygg som vokser godt i Etiopias høyland og andre som er tilpasset de lange sommerdagene og den korte sesongen på Island. Noen rissorter fra Mekong-deltaet kan dyrkes under to meter vann, mens sorter av Afrikansk ris tåler både tørre og salte jordforhold.

Den genetiske variasjonen i landbruksplantene er enorm. I tradisjonelt landbruk i mange land i sør er bøndenes strategi å spre risikoen for avlingstap på et spekter av sorter samtidig. I land som Norge kan bøndene stort sett stole på at sortene fra Felleskjøpet er veltilpasset og dyrke én sort på hele arealet. I begge typer landbruk er bærekraftig bevaring og bruk av genressurser selve grunnlaget for matsikkerhet i en verden i endring.

Landbrukets opprinnelse og spredning har gjort oss alle avhengige av genressurser som oppsto an-

dre steder på kloden. De norske potetsortene Beate og Pimpemel har som alle poteter sine røtter i Andes og de fleste kornslagene våre er opprinnelig fra Midtøsten. Globaliseringen av matplanter gjelder også i utviklingslandene hvor for eksempel mais og kassava fra Sør Amerika har blitt de viktigste matplantene i Afrika og ris fra Sørøst Asia og sorghum fra Afrika er eksportert den andre veien. Derfor har genressurser tradisjonelt vært ansett som et felles gode – en fellesmenneskelig natur og kulturarv. Men det har gått mye politikk i genressurser de siste tiårene. Bioteknologi, patenter, storselskaper, intellektuelle rettigheter og nasjonal råderett over genressurser er elementer i genressursdebatten. Verdens land har i FAO nå etablert et internasjonalt regelverk som ideelt sett skal sikre at bevaring og bruk av genressurser skjer på en rettferdig måte. Denne avtalen, den såkalte Plantetraktaten, er det internasjonale politiske rammeverket for frøhvelvet.

Genbanker fra alle verdensdeler har knyttet seg til prosjektet gjennom å sende frø til Svalbard og samarbeidet går på tvers av vanlige skillelinjer; for eksempel står det nå kasser sendt fra både Nord- og Sør-Korea i frøhvelvet. Siden bevaringen skjer etter bankboksprinsippet (bare den institusjonen som gjør innskudd kan hente ut sine egne frø) er frøhvelvet av de fleste ansett som politisk nøytralt. Det omdømmet er alfa og omega for at også land som er skeptiske til å eksportere genressurser vil bli med i prosjektet i framtiden.

I Norden har vi tradisjonelt hatt et godt samarbeid for bevaring av

genressurser og slik er det også i dette prosjektet. Nordisk genressurscenter (NordGen), en organisasjon under Nordisk ministerråd, har ansvar for organiseringen av frølagringen på Svalbard. Det er en rolle vi utfører med støtte fra ansvarlig myndighet for prosjektet, Landbruks- og matdepartementet i Norge, og «The Global Crop Diversity Trust» – en nonprofit organisasjon som finansierer frøinnsamling og drift av genbanker internasjonalt.

Det er liten tvil om at plasseringen på Svalbard har bidratt til den store internasjonale medieoppmærksomheten rundt prosjektet. Den spektakulære Svalbardnaturen og dens sårbarhet for klimaendringene er et bakteppe for frøhvelvet som har tiltrukket seg media og VIP-besøk fra en rekke land. I tillegg til tallrike dokumentarer, reportasjer og artikler har frøhvelvet figurert i romaner, tegneserier og filmer. Symbolikken fenger.

Denne oppmerksomheten har bidratt til å øke folks kunnskap om viktigheten av å ta vare på genressurser. Dette er ikke en oppgave frøhvelvet gjør alene, men som en del av et dynamisk internasjonalt nettverk av genbanker som vedlikeholder genressursene og gjør dem tilgjengelig for forskning og bærekraftig landbruksutvikling.

Arni Bragason
Direktør, NordGen

Ola Tveitereid Westengen
Prosjektkoordinator,
Nordgen/Stipendiat, Senter for
Utvikling og Miljø

LANDBRUK

Eit odelsran i Sp-regi

Det Sp-leia Landbruks- og matdepartementet (LMD) foreslår med utgangspunkt i den nye stortingsmeldinga «Velkommen til bords» å snevre inn odelskretsen som no gjeld ut til og med barn av søsken av odelseigaren, til berre å gjelde barn og barnebarn av odelseigar.

Dette er eit forslag i ei lang rekkje som har uthola odelslova som er heimla i Grunnlova. Jussprofessorar stiller spørsmål om forslaget er i strid med Grunnlova.

KVIFOR?

«Kvifor støttar Sp eit slikt forslag?»

Odelslova har alltid vore ein slektsrett. Det har i Noreg ikkje vore uvanleg at gardbrukarar har overteke etter ugifte eller barnlause onklar og i mindre grad tanter. Noverande statssekretær i LMD er eit døme på dette. Kva med dei tilfella der odelslova ikkje kan få barn? Kvifor skal kommunalt og stateleg byråkrati komme inn mellom nevø eller niese og onkel eller tante? Kva er vitsen med det dersom det berre er ein formalitet eller skal ein ta garden ifrå nevø eller niese? Kvifor støttar Sp eit slikt forslag?

Ein kan sjå det i ein lang rekkje av offer på strukturrasjonaliseringa sitt alter der ein over tiår freidig ofrar 2–3000 bønder for året. Sp er i realiteten eit parti som tek hand om interessene til storbønder med etterkommarar.

Jarle M. Håland
Medlem i Norsk Bonde- og
Småbrukarlag

Store konsekvensar: Innskrenking av odelslova har store konsekvensar. **Nasjonen 13. februar**